

pressit. Verum, ut dixi, hoc Isaiae oracula sublimiora sunt, nec Iudeo-Babylone redeentes, sed Christum et Christianos spectant : et per flumen hic Nilum intelligi patet ex septem rivis, hi enim in solo Nilo reperuntur. Eadem Nili siccitas praedicit inferioris, cap. xix, 5. Quod vero indicat S. Hieronymus, Nilum prius uno alveo fluentem, tunc primum in septem alveos fuisse derivatum, id cum veteribus historiis non consentit (1).

(1) Sub הַנִּילוֹ sic non est intelligendum *Nilus*, multo minus Jordans, sed Euphrates. Et eum sepsilonimo נִילוֹ וְאֶפְרָתָה vocatur quod satis notum, vide supra, vii, 20; viii, 7. Nilus contra quem hand pauci Interpretum hic interplexerunt, occurrit nomine נִילוֹ, Genes. xli, 1; Exod. i, 2; vel נִילוֹ, Num. xxxiv, 5; II Reg. xxv, 7; vel שָׁרֵךְ, in fr. xix, 5, et Gen. xv, 18, (Rosenmüller.)

Observatu dignum est נִילוֹ significare flumen vel torrentem, sive aestate fluat, sive deficit; נִילוֹ autem fluvium

Theodoreus per flumen intelligi, regnum et imperium, quod, cum antea esset unum, a Romanis in septem provincias dicit dissecatum : sed hoc tropologicz dicte, jam ante Theodoreum annotavit S. Hieronymus.

QUI RELINQUETUR AB ASTRIIS.—Vide dicta vers. 12.

magnum et si cum articulo נִילוֹ usurpet (ut in hoc loco), fare Euphratem designare. (Jahn, part. I, cap. 1.)

In fortitudine spiritus tuus, immutes ventum maximum, quod dividit flumen illud in septem rivos (hoc est multos numeros certos pro incerto) qui vado transiri possint. Quia Euphrates posset esse impedimentum electis venientibus ad Assyriam in Ecclesiasticum Jerusalem, Ecclesie Christi figurativam, dividet illum Dominus in tot partes, ut etiam a caleatis circa ultum aqua periculum transulti possit. Et sic percuso Euphrate, efficietur via facilis et expedita Israëlitibus ex Assyria, ut olim egressuris ex Egypto.

CAPUT DUODECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Est hoc caput opinio[n]e Iesu Christi victoris et salvatoris. Dixerat Propheta in fine cap. p[re]dicto, quod Deus Apostolis et fidelibus complanaret omnia avia et invia, scilicet Hebrews sicavit et complauisit mare Rubrum. Quocirca sicut post translatum maris Rubri, et liberationem a Pharaone, Moses et Hebrews cecinerunt Deo carmen Eucharisticum Exodi xi, ita hic Isaías similia, imo majora Emmanuelis beneficia, quibus nos a peccato et morte liberabit, de quibus hactenus egit, hoc carmine quasi epiphonemate concludens, omnes Stolidas, id est, Christianos ad gratiarum actionem invitat, utque in eo uno, venia et gratia jam ab eo accepta, contempta morte, diabolo, peccati conscientia, infirmitate carnis, et mundo, fidem conquiscent, admonet. Docet enim redemptio[n]is Christi effectum positum esse in animi tranquillitate et fiducia, in qua populus redemptio sancte conquiescit, et fratres ac submixta Iesu auxilio nullum amplius malum metuit, sed haurit in jubilo aquas vivas salientes de fontibus Salvatoris (1).

1. Et dices in die illa : Confitebor tibi, Domine, quoniam iratus es mihi : conversus est furor tuus, et consolatus es me. 2. Ecce Deus salvator meus, fiducialiter agam, et non timabo : quia fortitudo mea, et laus mea Dominus, et factus est mihi in salutem. 3. Hauires aquas in gaudio de fontibus Salvatoris : 4. et dicetis in die illa : Confitemini Domino, et invoke nomen ejus : notas facite in populis adiunctiones ejus : memento quoniam excusum est nomen ejus. 5. Cantate Domino quoniam magnifice fecit : annuntiate hoc in universa terra. 6. Exulta, et lauda, habitatio Sion : qua magnus in medio tui sanctus Israel.

6. ET DICES (o turba conversa et redempta a Christo) IN DIEILLA, — quando completa in te vides omnia, quae hic de Christo Christique gratia et donis predixi.

(1) Qua proxime dixerat Isaías, Assyriacam liberationem similem fore Ἀργυρία, nunc ostendit, liberatos ex Assyria servitute carmen cantantes relicto Euphrate, quale ex Ἀργυρί in libertatem vindicati quondam mari Arabicus trajecto cecinere. Ceterum, hiujus capituli satis eiusdem conexio demonstrat præcipuum Isaiae objectum, in hac solenni gratiarum actione, non tam esse

CONFITEBOR (laudabo et gratias agam) TIBI, DOMINE ! — quoniam, cum essem mihi ob peccata

liberationem a captivitate Babylonica, sed liberationem a peccato per Messianum salvatorem factam.

In hoc igitur opinio[n]e, primo, enarrat conversionem sortis in meliorem, vers. 1.

Secundo, designat salvatorem hujus letitiae auctorem, vers. 2, 3.

Tertio, excitat populum fidelem ad beneficium a Deo prædicti divulgationem per orbem universum, 4, 5; et ad letitiae et prerogativa sue contestationem, 6.

stratus, per mortem Filii tui Christi conversus est furor tuus in clementiam et gratiam, qua condonans peccata mea consolatus es me.

Nota : Hoc tantum est Dei donum, ut Christinus in haec quiete conscientia, et spe salutis επειτα me hilarescens, jugiter Deo gratias agere, psallere et exultare debeat; adeoque tota vita ejus non aliud sit opere, quam continua letitia et laus Dei, ut quidquid cogitat, loquitur, agit, patitur, Iesu id faciat animo, ac in omnibus temis adversis quam prosperis laudet Deum, immo omnia alacris faciat et subeat ex amore et laude Dei. Ita jubilabit perpetuo, ac incubabit vitam Sanctorum in celis, qui in felici pace, gaudio et delicia permane canunt Alleluia. Hoc est vita exulta, humana et terrena cuncta transcendentis, ecclésis et beatæ. Hinc agunt Angeli omnes, tum ministrantes, tum magis assistentes, qui Dei immensam majestatem, gloriam, pulchritudinem ac beneficentiam contemplantes, semper exsultant, et admirabundū canunt : « Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus exercitum ». Hoc est juge corum negotiorum otiosum et odiosum neglegit. Beati qui hanc capiunt, beati qui hanc viam vilantem inueniunt. Ita S. Franciscus accepta revelatione sua presudicitio[n]is et salutis, quia certo hujus domi se compotem esse et fore intellexit, noctes et dies ne edere, nec habere, nec dormire, nec aliud quid facere poterat quam jubilare, ut gaudio ebris nū eructaret, nisi hoc : « Laudetur Deus, laudetur Deus ! »

Porro varii sunt gradus et modi laudandi Deum: primus est celebrando eum verbis et hymnis, v. g. iterando sepius per diem : « Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto », et : « Te Deum laudamus, te Dominum confitemur », etc. Secundus, vitando peccata (hac enim sunt summum Dei contumacia et vituperium) etiam minima, Teritus, insistendo sanctis actionibus et virtutibus, presertim caritatis et humilitatis (de quo dixi Daniel, iii, 57), casero defensione. Unde aliqui vertunt : « Ecce Deus Iesus meus », quasi hic puer et Emmanuel nascitur, de quo hactenus egit, nomen significet; sic enim gaudii magnitudo, et amoris delicia magis exprimitur. Ad verbum in Hebreo est : « Ecce Deus salus mea ». Salus, id est, Salvator sive Iesus, q. d. Ecce Jesus, qui mihi tutam et tanta misera salutem attulit; quidcum in eis totus exsultat? quid ulterius horream? quid timeam? quid amem? quid sperem? quid dicam, nisi, Deus meus, Jesus meus, et omnia? Hinc nomen salutis, id est, Salvatoris, sive Iesu, hoc versus et sequenti repetit.

Non timeo; — quia nihil mihi amplius conciunsum, nec uila palresco culpa : « Nihil enim damnacionis (nihil damnable) est illis, qui sunt in Christo Iesu », Rom. viii, 4. In Hebreo elegans est rhythmus et paronomasia in voce οὐδὲν εἰλεῖ, id est, sperabo, et οὐδὲν επεχαδ, id est illebo. Fortitudo mea. — Accepi a Jesu omne robur meum, quo jugum demoni excusus, et quo deinceps ejus illecas, vires et peccata superabo. Pulchra et solida ex hoc loco docet S. proper, lib. III. De Vita contemplativa, cap. x, que et quanta sit fortitudo Christiana, ac cui mutantur, scilicet uni Deo : « Ait, ait, animi fortitudo ubi est nobis, cui cum Propheta cantamus : For-

me ; ego sum abyssus nihili, ignorans, peccatorum et miseriarum. » Utque optes ardenter in vita et morte, in latetis et tristibus, in tempore et aeternitate mille (s fieri posset) linguis, mille etiam cordibus celebrare Dei laudes.

Sextus, invitando alias vita et voce ad Dei laudem, presertim eos qui Deum ignorant aut blasphemant, v. g. convertendo peccatores, Indos, Japones, etc., atque orando assiduus : « Domine, sanctificetur nomen tuum, » ut omnes gentes et homines agnoscent, colant, ament, glorificant. Rursum, invitando omnes Angelos et creaturas, etiam inanimates, ad Dei laudem, ut faciunt tres in formae Babylonica, Danielis, cap. iii : « Benedicite, omnia opera Domini, Domino, et Omnis spiritus laudet Dominum. »

Sextus et perfectissimus est, multa opprobria, persecutio[n]es, errummas, verbera et mortem fortiliter patiendo pro Dei gloria. Hinc maxima Dei laus est martyrium. Sic Christus in cruce patiendo acerbissima tormenta, convicta et mortem, maxime glorificavit Deum. Ita et SS. Innocentes, Maximes, Martyres magis meriendo quam loquendo Deum confessi sunt, ejusque nomen celebrarunt. Ita S. Theodosius Martyr, dum ungulis coste mordaciter, hæsus canebat : « Benedicat Dominum in omni tempore ; » ali: « Laus tibi, Christe ; » ali: « Gloria Patri ; » noster Campianus : « Te Deum laudamus. »

2. ECCE DEUS SALVATOR MEUS. — Sic canit Moses, Exod. xv : « Iste Deus meus, et glorificabo eum. » Vox eius significat miram in rebus desperatis salutem, camque aeternam quam attulit Salvator sive Jesus. Unde aliqui vertunt : « Ecce Deus Iesus meus », quasi hic puer et Emmanuel nascitur, de quo hactenus egit, nomen significet; sic enim gaudii magnitudo, et amoris delicia magis exprimitur. Ad verbum in Hebreo est : « Ecce Deus salus mea. » Salus, id est, Salvator sive Iesus, q. d. Ecce Jesus, qui mihi tutam et tanta misera salutem attulit; quidcum in eis totus exsultat? quid ulterius horream? quid timeam? quid amem? quid sperem? quid dicam, nisi, Deus meus, Jesus meus, et omnia? Hinc nomen salutis, id est, Salvatoris, sive Iesu, hoc versus et sequenti repetit.

Non timeo; — quia nihil mihi amplius conciunsum, nec uila palresco culpa : « Nihil enim

damnationis (nihil damnable) est illis, qui sunt in Christo Iesu », Rom. viii, 4. In Hebreo elegans

est rhythmus et paronomasia in voce οὐδὲν εἰλεῖ, id est, sperabo, et οὐδὲν επεχαδ, id est illebo.

Fortitudo mea. — Accepi a Jesu omne robur

meum, quo jugum demoni excusus, et quo

deinceps ejus illecas, vires et peccata superabo.

Pulchra et solida ex hoc loco docet S. proper,

lib. III. De Vita contemplativa, cap. x, que

et quanta sit fortitudo Christiana, ac cui mutantur,

scilicet uni Deo : « Ait, ait, animi fortitudo ubi

est nobis, cui cum Propheta cantamus : For-

titudo mea, et laus mea Dominus, et factus est mihi in salutem. Fortitudo nostra est, quia ita nos contra omnia vita, invicta protectione, corroborat, ut animum nostrum nec blanda dissolvant, nec adversa deiciant; et tunc laus nostra Dominus sit, si non nos de muniberis Dei, sed divina in nobis cupiamus munera praedicare. Subdit deinde in quibus sita sit: « Is ergo cui est Dominus fortitudo omni, nullis carnalibus desideriis cedat, nullis voluptatis accipiet, ambitione in populare gloriam vincat; non eum pecuniae amor adducat, non acerbitas passionum damnorumque subiectat; sit illi Deus laus tota, perfecta gloria, delectatio pura, spes certa, scientia firma, possibilias sana, sanitas incorrupta, ut ei, quidquid carnalibus placet, displicat; quidquid pretiosum videtur esse, vilescat; quidquid nithum, futurum contemplationis sordecat; nee ab his que pro gratiam elisit, se patiatur elidi. » Denique addit cum non unii vesti, sed omnibus dominari debere: « Quando non ille fortis habet solet, qui adeundis laborebus perculique claruerit, aut frequentis voluptatibus ad domandis insisterit; sed illi magnus, ille sublimis, ille potens, atque dignus fortitudinis appellatio censeendas est, qui nihil nisi virtutis rebellare aut dominum permisere. » Verum hoc et aereum.

ET LAUS MEA (id est, materia et objectum laudis, quem scilicet laudare assidue fecerit, quemque judicet laudo, et in quo exulto); et (id est, quia) **FACTUS EST MIHI IN SALUTEM**, — in Salvatorem et Iesum; **secundo**, Jesus est laus mea activa; quia scilicet facit me apud omnes laudabilem, et laude dignam. Alii pro **laus mea**, vorunt, **musica mea, canticum meum** est **Dominus**.

Dominus — Deus: hebrei est **תְּהָא יְהוָה** **la Je-hova**; quod verbi potest: **Deus Dei**, vel **Deus de Deo**. Rursus, **la** est abbreviation **Jehova**; hic est Jesus, qui per incarnationem semetipsum et exanimavit et abbreviavit.

3. HAIRITUS AQUA IN GAUDIO DE FONTEB SALVATORIS. — Alludit ad fontem Siloe, cui comparavit Emmanuel, cap. viii, 6; rursus ad petram, que Mosis Virga percussa dedit fontem aquae suavis-sime, ex qua populus siti arides cum gaudio bibit: haec enim pedis typus erat Christi, qui flagellis et virga crucis percossum Lector est fons aquae spiritualis, que animis arcens, inveniens et squamulas reficit et recreat (1). Unde hanc aliter.

(1) Alludit ad petram Mosis virga percussam, ex qua copiosus eruptus fons aquae dulcissime, quam populus urente siti aridens cum gaudio bibit. **Ecccl. xvii, 1 seq.** Alii ad ritum quendam festi Tabernaculorum aquam hauriente e fonte Siloe, episcopum cum magna pompa et hilaritate demonstratione, vino mixta a sacerdote in altari effundente, respici existimant. Vide Adriani Preussemani **Dissert. de fontibus salutis, ad Jesuitam, xi, 3**, Gisse 1653, et J. H. Mai, **Fil. Dissert. epistola de haustu aquarum e fontibus salutis ex illustri loco, Jes. cap. xii, vers. 2.** (Ex Rosenmuller.)

sit Paulus, dicens I Corinths. x, 4: « Omnes cumdem potum spiritalem bibent (bibebant antea spiritum, consequente eos, petra: petra autem erat Christus). » In Christus ipse, Joas. vir: « Si quis sit, ait, veniat ad me, et bibat, » etcap. iv, 14: « Qui autem bibet ex aqua, quam ego dabo ei, non sitet in aeternum: sed aqua, quam ego dabo ei, fact in eo fons aquae salutis in vita aeterna. » Ita Sanchez. Unde

Primo, S. Cyrilus et S. Hieronymus hic, et Origenes, homil. 12 in **Numeros**, et Procopius in cap. i **Genes**, per **aquas** has accipiunt sacram Scripturam et doctrinam Evangelicam, quam haurimus a Christo.

Secundo, S. Ambrosius in **Psalm. IV** et **XXXVII** per **aquas** has intelligit Ecclesie Sacraenta, quae de vulneribus Christi, quasi de fontibus fluxerunt, maxime calicem Eucharisticum: unde et Origenes supra intelligit baptismum. Ille **sumunt** sunt aquae salutis.

Tertio, ali per **aquas** accipiunt abundantiam Spiritus Sancti gratiam, consolationem, devotionem, charitatem, lacrymas: quae omnia manant de Christi meritis, et fonte sanguinis ejus. Unde ali pro **fountibus**, vertunt, de **visceribus Salvatoris**; tum quia viscera Christi fuere fontes sanguinis pro nobis effusi; tum quia **Hebreum** ψυχη μαίνει, id est **fountibus**, per appetitum est **ψυχή mee**, id est **visceribus**, illudque inclinat.

Quarto, S. Bernardus, serm. 4 **De Nativitate**, qui est de fontibus Salvatoris, accipit aquas remissionis, discretions, devotionis, zeli et vite eternae: « Scut, inquit, in paradyso terrestre fuere quatuor fontes, qui universam irrigant terram: tui in Christo, qui noster est paradisus, quatuor est reperire fontes: primus fons est misericordia, ad diluendas culpas aquis remissionis; secundus fons sapientie, ad poftandum silium nostrum aquis discretionis; tertius fons gratiae, ad irrigandas plantas bonorum operum aquis devotionis; quartus fons est caritatis, ad condidendum et decoquendum nostras affectiones aquis amulationis, et de istis intelligi potest illud Isaiae: **Hauritius aquas in gaudio de fontibus Salvatoris**. Adde quinque, qui est fons vite, quem post hoc saeculum reprobabit, ad quem sicut Propheta, cum diceret: **Silvit anima mea ad Deum fontem vivum**. Fortasse propter hos quatuor fontes in locis vulnerum est Christus adiut vivens in cruce; propter quintum, cum jam tradidisset spiritum, transforatus est in latera. »

Quinto, idem Bernardus, serm. 66 **inter paros**, per **fontes** hoc accipit primo, fontem veritatis, et quo fluit aquae judiciorum; secundo, fontem sapientie, et quo manant aquae consiliorum; tertio, fontem virtutis, et quo securiunt aquae prorsidorum; quartio, fontem charitatis, ex quo profluunt aquae sanctorum desideriorum; que deu-

de ipse fusus prosequitur. De his verum est illud Euripidis in **Medea**:

Sunt sacrum flaviorum feruntur fontes.

Illi omnes expositiones verae sunt, et fere eodem recidunt.

Hinc urum Christi nomen est « fons patens », Zacher. xiii: « Erit fons patens domini David; » de cuius aqua multa pulchra habet S. Gregorius, homil. 29 in **Ezechiel.**

4. **ET DICITIS** (id est, propterea dicatis): **CONFIDENI DOMINO**, — celebrite Dei in nos beneficem. Solent memores beneficij, et letitiae gestientes impares se agnoscere, et gratias referunt Deo tam beneficio: quare et alios etiam Angelos et Sanctos, quin et creaturas omnes inanimas invitant, ut secum et pro se gratias agant Deo, evanque ludibus celebrant. Ita fecerunt tres pueri in forme Babylonie, **Psalm. CLXVIII**, ut dictum vers. 4.

NOTAS FACIT IN POPULIS ADINVENTIONES EIUS. — id est, consilia, cogitationes, vias et molimina eius in redemptione generis humani. Septuaginta vertunt, **gloriosa ejus**, scilicet opera miraculosa eius.

QDAM EXCELSUM EST NOMEN EIUS. — Quanquam nomen Iesu Christi sit laude omni et glorio exaltis, vos tamen, o redempti! laudibus et festis celebrate, vos potest, nomina quod ipso passione et resurrectione sua promeruit, ut scilicet in nomine Iesu omne genere declaratur, ecclesiam, terrestrium et infernum.

5. **MAGNIFICE FECIT.** — Septuaginta, **fecit exulta**, id est res admirandas, sublimes et magnificas.

6. **EXELITA**, — jubila quantum potes; quidam vertunt, **hunc**; **ali**, **exalta vel intona**. Hebrewum

τέχνης **isachai** significat valida et totis viribus claram, uti faciant equi hinnentes.

SIX (œvulus fidelium, Ecclesia sancta; quia) **MAGNUS** (exaltatus et gloriosus) **IN NEMO TUI** (est) **SACRUS ISRAEL**, — scilicet Deus Israhilis; ipse enim longe alter, et sublimius est in medio tu, quam fuerit in medio Synagoge, vel etiam in medio tu dum vivere, ante ascensionem in celum: nam tunc fuit in te homines docens, miracula faciens, moriens, et in viscera terre descendens; post ascensionem vero gloriosus est in celo; et adhuc in venerabilis Sacramento in Ecclesiis militantis medium permanens.

Alludit ad nomen Emmanuel, id est, nobiscum Deus; nam: « In medio tu, » id est quod tecum, aut inter te

Hujus hymni et jubilationis exempla clarissima extiterunt in primis Christianis et Martyribus. Atque, ut alios taceam, SS. Processus et Martinianus custodes sanctorum Apostolorum Petri et Pauli in carcere Mamertino, videntes eorum in celestem vitam et doctrinam, conversi sunt: i Chirstum: cumque aqua decesserit, S. Petrus, lacto in saxo Tarpeio signo crucis, fontem eliciuit, quem etiam flumentem seruimus et gustamus, inde quo eos baptizavit. Qui inox tanta gracia, robore et jibilo dotati sunt, ut, cum Paulinus prefectus saxo os eorum, maxillas et dentes contundiri haberet, illi osculis in celum fixis canerent: « Gloria in excelsis Deo. » Rursus, cum equuleo, can dentibus laminis, scorpionibus aliisque diris tormentis cruciarentur, non aliud resonabant, quam: « Benedictum sit nomen tuum, Domine, in secula. » Tandem, securi percussi via Aurelia, lati et exsultantes martyrium obierunt. Ita habet corum Vita, 2 juli. Annou hauserant illi aquas exultationis de fontibus Salvatoris?

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hoc cap. est tertia pars prophetiae (secunda enim est a cap. vii lucusque) Isaiae, durataque usque ad cap. xxiv, et continet oracula minacia de Babylonis, Idumei, et aliis gentibus; tum ne Gates insulcent Iudeos, et dientes vel legentes in Isaia oracula de eorum excidio; tum ut Iudeorum cladem, aliorum, pressentem locum, clade rotulet. Hoc ergo cap. et seqq. graphicè depingit excidium Babylonis, et sub ejus typo dicuntur iudicium, excidium orbis, damnationem Luciferi (quem et nominat cap. xiv, 12) et reprobationem. Idem argumentum tractat Jeremia cap. l et li.

Hoc ergo capite, primo, Deus quasi duos beli elevans vestimenta, evocat Cyrus et Persas contra Babylonem. Secundo, vers. 6, predictis, quam horrifici sit ille dies excidi futurus; ita ut sol, luna et stellæ de celo cadere videantur. Tertio, vers. 12, predictis non tantum viro, sed et infantes occidentes, et malitiae costruprandis. Quarto, vers. 19, ait Babylonem subvertendam sicut Sodomitam; ita ut non homines, sed ferae et demones ibi habitent (1).

1. Onus Babylonis, quod vidit Isaia filius Amos. 2. Super montem caliginosum levate signum, exalte vocem, levate manum, et ingrediantur portas duces. 3. Ego mandavi sanctificatis meis, et vocavi fortis meos in ira mea, exsultantes in gloria mea. 4. Vox multitudinis, in montibus, quasi populorum frequentum: vox sonitus regum, genitum congregatarum: Dominus exercitum praecepit militia' beli, 5. venientibus de terra procul, a summittate celi: Dominus, et vasa furoris ejus, ut desperat omnem terram. 6. Ululate, quis prope est dies Domini: quia vastitas a domino veniet. 7. Propter hoc, omnes manus dissolventur, et omne cor hominum contabescit, 8. et conteretur. Torsiones et dolores tenebunt; quasi parturiens, dolentib; unaquamque ad proximum suum stupebit, facies combusta: vulnus eorum. 9. Ecce dies Domini veniet, crudelis, et indignationem plenus, et ira furorique, ad ponendam terram in solitudinem, et peccatores ejus conterendos de ea. 10. Quoniam stelle cali, et splendor earum, non expandent lumen suum: obtenebratus est sol, in ortu suo, et luna non splendet in lumine suo. 11. Et visitabo super orbis mala, et contra impios iniquitatem eorum, et quiescere faciam superhierum infidelium, et arrogantium fortium humiliabo. 12. Prefiosior erit vir auro, et homo mundo obrizo. 13. Super hoc colum turbabo: et movebitur terra de loco suo, propter indignationem Domini exercitum, et propter diem ira furoris ejus. 14. Et erit quasi damula fugiens, et quasi ovis: et non erit qui congreget: unusquisque ad populum suum convertetur, et singuli ad terram suam fugient. 15. Omnis, qui inventus fuerit, occidetur: et omnis, qui supervenerit, cadet in gladio. 16. Infantes eorum alludent in oculis eorum: diripientur dominus eorum, et uxores eorum violabuntur. 17. Ecce ego suscitabo super eos Medos, qui argenum non querant, nec aurum velet: 18. sed sagittis parvulos interficiunt, et lactantibus uteris non miserebuntur, et super filios non parcer oculus eorum. 19. Et erit Babylon illa gloria in regnum, inclita superbia Chaldaeorum, sicut subvertit Dominus Sodomam et Gomorrham. 20. Non habitabitur usque in finem, et non fundabitur usque ad generationem et generationem: nec ponet ibi aëntoria Arals, nec pastores requiescent ibi. 21. Sed requiescent ibi bestiæ, et replebuntur dominus eorum draconibus: et habitabunt ibi struthiones, et pilosi saltabunt ibi: 22. et respondebunt ibi ululando ad eundem ejus, et sirenes in delubris voluptatis.

(1) Hanc tertiam prophetiarum partem ad hostes et vicinos Iudeorum pertinente Isaia incipit a Babylonis, cap. xii et xiv, vers. 1-27.

Primo, precedit expositio eventum preparatoria per evocationem divinam hostium contra urbem, vers. 2, 3; per expeditionem copiarum hostilium, ad Dei impugna-

COMMENTARIA IN ISAIAM PROPHETAM, CAP. XIII.

277

1. ONUS BABYLONIS. — « Onus » a Prophetis vocatur propheta tristis et calamitosa, tum quia illa quasi onus grave, et pondus penas his illisve im-

sueceptam, 4, 5; per pressagium vastitatis, consternatio- nis et afflictions hinc sentire, 6-9.

Secundo, subsequitur narratio vindictæ divinae, ex turba naturæ ordine et hominum strage emicantis, 10-13; Babyloniorum fuso exerciti, cœsisque armatis et inermibus, exhaustorum, 14-18; Babylonis subversi, et ad desolationem omnitudinem et diuturnam redactæ, 19-22.

Rosemuller, cuius Scholia in Vetus Testamentum, licet philologica eruditio et historica scientia sunt referte, in pluribus tam longe rejeciendum rationalismum olear, haec contra Babylonem prophetiam Isaiæ adjudicari posse negat; haec sunt momenta quibus fulcire contatur suam sententiam: a Primum, inquit, vers. 19, cap. xii, Babylonis Chaldaeorum superbæ vocatur. Jam vero Jesaja tempore, Chaldaeos vagam tantummodo, et nomadum errantium, interduxit etiam praedonum (cf. Job, ut 17) more, terram peregrinorum gentium fuisse constat. Post Jesaja denunctor mortis horrebus Chaldaeos erupserunt, et sub Nebuchadnezzare Babylonie potiti sunt, quam ingentis imperii metropolim fecerunt. Tertunde, vers. 17, cap. xii, Iudeam, Medorum crudelitas, qua in urbis expugnatione, etiamque in eiusdem stragis, qui in urbis expugnatione, Cyrus hanc urbem cepit, principes egerunt pars, et videlicet infra ad illum versus. Tunc ex versus prioribus cap. xiv apparuit, Israelites et tempore quo hoc carmen scriptum est, adhuc quidem in servitate Babylonie huius, varum etiam spem in patriam redeundis fictione esse. Quia omnia me inveniunt, ut carmen nostrum retrofundum existimat ad illud ipsum tempus quo regnum Chaldaeorum, postquam ab initio Nebuchadnezzaris per 70 annos floruisse, duce et imperatore Cyro, a Madi et Persis est subversum, et urbs Babylon, Babusare, etiam Chaldaeorum rege, interfecto, ab hisdem illis via expugnata est.

Si hinc Interpreti obiectum quod ista prophetia Jesaja nomine in fronte gerit, andicatus quam rationabiliter responderit: « Quasi vero nos constaret esse tam in hoc nostro, cum a Jesaya est nomen, vaticiniorum corpore, quam in illis vaticiniorum collectionibus, plura capita, quibus ab illis qui has literas conciserunt et in unum collegunt, falsum scriptorius nomen esset praepositum. »

Nemo est qui non videat quoniam levia, quam informa sint hebreiūs arguments. Nam quia ratione inferens Christianos et quidem tam doctos, ignorare videntur unum ex precipiis et mirabilibus prophetiarum characteribus in eo constare, quod longe antequam fiant et existant, futurae nationum et regnum eventus praescient; et sic in ista vaticinia Isaiae Babyloniam easin prædictam (194 circiter annos ante eventum), et quia cum summum potentiam et magnitudinem spicem attigisset, sed, ut notat Rosemuller, et cum Chaldaeo vagam tantummodo et nomadum errantium gentem fuisse constat. »

Ceterum, et absque ulla controversia illa duo capitula adiungentur, hec ex doctoro Jahn subiecte fibet, quibus totum hoc de Babylonie vaticinium et alia similia, cap. xii, xl, et lxvi, Isaiae vindicare et quidem scilicet studiunt.

Vaticinia contra Babylonem.

Vaticinia de eversione regni Chaldaeo-Babylonici et de exitu Hebreorum ex captivitate, Isai. cap. xiii, vers. 4-11, 28; xxi, et xl-lxvi, conjunctior in tempora exiit, et argumenta sunt: Primo, diversitas elocutionis; nam in ultimus xviii capitulus distinguitor potius pars populorum tanquam servus vel cultor Jehovæ, xl, 8-9; xlii, 4, et

pendet, et imponetur a Deo; tum quia Prophetæ cum molestia, et aggre eam quasi pondus in os levant, enuntiant, et imponunt audientibus, ea-

seq; xliv, 1; xlvi, 19 et 20; xlix, 7; lvi, 13, quod in prima libri parte non observatur.

Idolatria Iudæis, et risu expoñitur, xl, 19-20; xlii, 9-17; xlvi, 5-7, quod illis quoque prime pars locis, in quibus idolatria, ut n. 19, arguitur, frustre quesiveris. — Siopus amotatur, vaticinia antiquiora eventu fuisse comprobata, ut xli, 21-24, 25-29; xlvi, 6-7; xlii, 21, xlvi, 5, quod arguit auctorem recentem, nec repertiar in priori libri parte, in qua etiam voces et dictiones sepius recurrent, que in secunda parte desiderantur. Secundo, acutatio vaticiniorum, et distinzione eventuum. Etate Isaiae nulla era etiam monarchia Chaldaica, nec celebres erant Medi et Elamitæ Persæ, qui Chaldaeos monarchiam overserunt predicuntur. Ab anno 14 Ezechiel epulsum 90 anni, donec condederetur monarchia Chaldaica; et tunc 145 anni, donec usceretur Cyrus, qui anno post Ezechiam 155 dux exercitus Mediorum designatus est, et tandem anno 170 monarchiam Chaldaeorum exortatus. Prophetæ autem nostri jam videt. Judeanum et Jerosolymam per Chaldaeos vastata, xlvi, 26-28; certi monarciam Chaldaeo-Babyloniam, que strages has Judæos intulit, ad interitum vergentem, et hostes ejus januam ex septentrione irruentes, xlii, 14; xl, 23; ito ipsum quoque Cyrus iam expresso nomine compellat liberatorem Hebreorum, xlvi, 28, et xlvi, 1. Tertio, vaticinia usque in aetatem Cyri perspicua sunt; cum vero ultra tempora temporis, sunt obscuriora; unde conductior auctorum aeo Cyri virisse; nam si Deo placuerit, hec clarissima vaticinia in tempore tam remota largiri, et ipsum quoque Cyri nomen revealare, cur xlii, 14, dicuntur Hebrei post redditum in patriam, commerciis Cuschæorum et Sabæorum participes fore, quod ut ex Ezra, Nehemia et Malachia liquet, eventu comprobatum non fuit? Nec grandes illæ promissiones, xlvi, 6-10, effectum habuerunt, illa de Cyro verbo tenus hinc autem non possit, illa de Cyro verbo tenus hinc autem non possit ex parte complenda, vel tropice intelligenda.

Vaticinia contra Babylonem sunt ab Isaia.

Primo, lingua, stylus et eloçio profecto non est ea quæ ex illico repeti debet, et ab Isaia proficiens non poterit; et contrario lingua puritas, stylus sublimitas, etc. — cutio eleganti taliis est, qualis ex plumbea lingue hebreicæ astri expectari neguit, sed astenam argenteam prodit. Dictione styl., quæ intercedit, major non est quam quæ Mick. i-v, et vi-vii, reperitur, immo minor quam quæ Cicero, i. et ii, atque u. et ix-xv; vel Iacob i-i, et vii-viii, atque in diversis Davidis Psalmis observatur. Dictio quipiam, in aliis statibus Isaiae scriptis non concurrit, sibi evincuntur, neque enim in tunc rerum Hebreorum supellecili expectari potest, omnes dictiones et vices aliquas certe astatis, sipus radiis debere. Sunt vero et hujusmodi voces opido paucæ. Observatur et contraria in his vaticinii consuetu 19 et vehementer orationes, eadem dissembratio objectorum, eadem antithesis Jacob et Israel. Omnis differentia in eis est, quod Prophetæ in priori parte vita reprehendebat, in his ultimus capitulus magis docere et consolari studet, prout materia substrata exhibebat, nonnunquam tamquam in his quoque inveniatur in vita, ut cap. lxx, vers. 9-37; xlii, 1-7; lxx, 1-8; lxvi, 11-14. Si Isaiae hæc vaticinia vitæ sua annis conscripsit, facile percipitur, Prophetæ jam se-tem (estate Manassias, quem passim notatur), in prospectiva solita plenis, docere maluisse quam repellendore; de storeo autem quoniam maxime decebat, populum, tanquam servum Dei, alloqui, potiorem gentis partem dis-

que illos gravant. Ita S. Hieronymus, Septuaginta et alii. Secundo, pro *omnibus*, hebreo est **נְסָמָה**, quod varia significat, scilicet onus, pondus, assumptionem, elevationem. Unde Septuaginta vertunt, **νέμα**, id est assumptio, o quod propheta quasi mandatum Dei aure et mente Pro-

tingere, atque insaniam idolatrias illustrare, quod autem in parte quoque prima non solum, n. 18-19, sed etiam n. 8; vñ. 19-21, citi paucioribus prestat: Ad doctrinam quoque apprime faciliat annotatio, antiquorum vaticinia eventu contra **sybilla esse**, sive Propheta deportationem decem tribuum, sive liberationem Iudeorum ab Assyriis, sive alias antiquiores prophetas respecterit; nequaque ligatur arguit recentiorum atatem. Id in priori voluminis parte non occurrit, quia Propheta in illa non docet, non consolatur, sed reprehendit. Quidonciam dictiones in altera parte desiderantur, evincentes alium antecor. si Isaiæ esset jejunium et sterile ingenium. Secundo, ac curia eventuum tam longe distantiam predictio est qui-dam admirabilis; assi Propheta idemque sequitur, tandem singulariter locuti commandata: *nam apparebit enim ejus anno id matis vacuo fuisse incredibile, atque alio ipso haec tempore distanti, in vaticiniis his annotata, antiquiorum antecoribus profidit.* Deni supra jam ostendimus, Chaldaeos, Medos et Persas seu Elamitas, tempore Isaiæ non fuisse tabernacula omnes, ut propheta de illis loquens, neque cœlum, quatenus oportet, intelligi potuisse. Deinde que propter remotioribus quoque eventibus locutus fuisse jam supra exemplis, et quatenus ex ipso etiam Isaiæ deponit, comprobavimus; addimus in ipsa hac secunda voluminis parte, predicti, lxx. 43-53, Messianum Jesum, ubi omnes conatus, locum ad eum quocunque interpretandi, frustrari sunt (cf. lx. 1-5). Imo mox in prima visione, cap. vi, proprie Propheta omnimodam vocationem Iudeos, et novam rerum restauracionem. Denique propagatio religiosum, in ipsa secunda parte predicta fine quoque captivitatem Babyloniam remotissima fuit ut, transmissa paulisper hypothesis rectorum origine vaticiniorum, nihilominus adiit propheta in longissimum decum postulare eventu comprobata, in qua populis Hebreos, et quidem pollo ejusdem pars, per quam comprehendit fuit predictio, definita est. Propheta certi omnino hostile regnum Chaldaico-Babylonicum, urbes Judeæ eversa, ruderis Jerosolymorum, erosionem mortuam Chaldaeorum, et nominat non modo Medos et Elamitas, sed ipsum etiam Cyrus. Ast Isaiam, sub Ezechia vel Manasse tales revelationes nactum, potuisse totum ita in illa longinquæ tempora transferre, ut, praesentum obitus, nebulis futura scriberet, non negabit qui observavit. Michæl, Josæl, Habacæo et Nahum, tota in longissime remotius temporibus obscuriora, mirandum non est; iam remota objecta in visionibus, uti in prospectibus, minus accurate discernuntur.

Cuscoches et Sabaoz, magna olim commercia tractasse, et Hebrews quoque post exilium merces attulisse, dubitari nequit; neque Hebrewi temporis omnes, ut prætentur, pauperes erant; nam *Agost.*, cap. i, laqueraria continebant, et sumptus pro structura templi, atque astatæ Nehemias etiam pro monumentis Jerosolymorum supereditabant. Denique in his locis non adeo de commerciis quam de conversione horum populorum ad cultum veri Dei, sermo est, ex quibus non paucos Judaïsmum annexos esse, et templum Jerosolymitanum visitasse, n. *lx.* 6-10, prefigitur, vel ex *ad. Apost.* n. 10-11; vñ. 27-28, constat. (Jahn.)

pheta excipiat, ut illud proferat ad eos, ad quos a Deo dirigitur. Rursum, propheta vocatur assumptio et elevatio, eo quod mens Prophetæ in ea elevertur ad Deum, ut ejus oracula audiatur. Syri vertunt, **אֲלֹתָה mashel**, id est asportatio, decessus, ex quod mens Prophetæ a se discedere videatur, et asportari a Deo ad videndum ea quae remota et futura sunt: quanquam Syre *mashel* plura significat, omnia scilicet que hebreo massa (1).

Moraliter, vide quantum sit onus peccati, quod tantum onus pœna secum trahit.

Mystice, S. Bernardus serm. *De undecim Ono Myrris Isaiæ*, sigillatum ex exposito, atque: « *Sanc-tum onus deum, onus deum* » sicutum dicitur. Secundo, ac curia eventuum tam longe distantiam predictio est qui-dam admirabilis; assi Propheta idemque sequitur, tandem singulariter locuti commandata: *nam apparebit enim ejus anno id matis vacuo fuisse incredibile, atque alio ipso haec tempore distanti, in vaticiniis his annotata, antiquiorum antecoribus profidit.* Deni supra jam ostendimus, Chaldaeos, Medos et Persas seu Elamitas, tempore Isaiæ non fuisse tabernacula omnes, ut propheta de illis loquens, neque cœlum, quatenus oportet, intelligi potuisse. Deinde que propter remotioribus quoque eventibus locutus fuisse jam supra exemplis, et quatenus ex ipso etiam Isaiæ deponit, comprobavimus; addimus in ipsa hac secunda voluminis parte, predicti, lxx. 43-53, Messianum Jesum, ubi omnes conatus, locum ad eum quocunque interpretandi, frustrari sunt (cf. lx. 1-5). Imo mox in prima visione, cap. vi, proprie Propheta omnimodam vocationem Iudeos, et novam rerum restauracionem. Denique propagatio religiosum, in ipsa secunda parte predicta fine quoque captivitatem Babyloniam remotissima fuit ut, transmissa paulisper hypothesis rectorum origine vaticiniorum, nihilominus adiit propheta in longissimum decum postulare eventu comprobata, in qua populis Hebreos, et quidem pollo ejusdem pars, per quam comprehendit fuit predictio, definita est. Propheta certi omnino hostile regnum Chaldaico-Babylonicum, urbes Judeæ eversa, ruderis Jerosolymorum, erosionem mortuam Chaldaeorum, et nominat non modo Medos et Elamitas, sed ipsum etiam Cyrus. Ast Isaiam, sub Ezechia vel Manasse tales revelations nactum, potuisse totum ita in illa longinquæ tempora transferre, ut, praesentum obitus, nebulis futura scriberet, non negabit qui observavit. Michæl, Josæl, Habacæo et Nahum, tota in longissime remotius temporibus obscuriora, mirandum non est; iam remota objecta in visionibus, uti in prospectibus, minus accurately discernuntur.

Cuscoches et Sabaoz, magna olim commercia tractasse, et Hebrews quoque post exilium merces attulisse, dubitari nequit; neque Hebrewi temporis omnes, ut prætentur, pauperes erant; nam *Agost.*, cap. i, laqueraria continebant, et sumptus pro structura templi, atque astatæ Nehemias etiam pro monumentis Jerosolymorum supereditabant. Denique in his locis non adeo de commerciis quam de conversione horum populorum ad cultum veri Dei, sermo est, ex quibus non paucos Judaïsmum annexos esse, et templum Jerosolymitanum visitasse, n. *lx.* 6-10, prefigitur, vel ex *ad. Apost.* n. 10-11; vñ. 27-28, constat. (Jahn.)

lorum persecutione, et hoc onus deserti maris; ad litteram ita vocentur Judei impi et im-tientes.

2. *Super (id est contra) MONTEM CALIGINOSUM.* Ita per tropum vocat Babylonem, licet in lo campestri sitam, scilicet « montem », ob magnificientiam et fastum palatiorum, turrium, murorum, etc. « Caliginosum » vero, *primo*, ob omnium rerum in ea caliginosam confusionem, ob quam hebreo dicta est *Babel*, Ita S. Hieronymus. Secundo, quia idolatriæ et errorum tenebris erat involuta. *Tertio*, « caliginosum », id est calamitosum; caligo enim symbolum est calamitatis, preserim quia noctu in caligine capta est Babylon illa inclyta, cum non minor civitati a nocte, quam civium animis a perturbatione et crapula offusa fuit caligo. Ita Sanchez. *Quarto*, et magis ad litteram, « caliginosum », quia Babylon loco humido et palustri sita juxta Euphratem, ob densos vapores et nebulas inde ascendentes, ares habet mibulum et caliginosum, acceditibus preserim hortis pensilibus quos in gratiam Nitocris uxoris sue fecit Nabuchodonosor. Hi enim horti fuerant orbis miraculum; erant enim alti, et sua altitudine umbras et caliginem inducebant urbi, preserim accidentibus nebulis jam diutius, et fumo ex foco et igne tot domorum et familiarium.

De hortis hisce audi Josephum, lib. X. *Antiq. xiii.*: « *Moles saecus fornibus suspedit (Nabuchodonosor) montium speciem referentes, superae consuas varis arborum generibus; atque ita celebratis illis pensile hortos absolvit, eo quod uxor educata in Media conceperat quædam patriæ similitudinem.* » Vide de iisdem et Curtium, lib. V.

Pro *caliginosum* hebreum est **נְסָמָה nispe**, excedens elevatum; Septuaginta vertunt, *campestrem*; Syriaca, *calcarum*, *trium*, *æquum*, *planum*; Arabica, *calvum*, *abrusum*, sine arboribus. S. Hieronymus *nigra* deduxit a **נְסָמָה neseph**, id est crepusculum, quod male taxat Paginus. Nam *Jerg.* xii. 16, vocant montes *neseph*, id est crepusculi, montes caliginosi, Ita Forerius.

LEVATE SIGNUM. — Deus hic quasi classicum eant, coque Barium ac Cyrum cum Persis et Medis evocat ad excidium Babylonis, q. d. *Vos*, o Bar! et Cy! elevate signum, id est, ut librae est, vexillum contra Babylonem, ut eam expugnetis; « *exaltate vocem*, ut solent clamores edere milites, dum invadunt urbem; « *revale manum* » contra urbem, vestro gladio directioni et triumpho devotam: « *Ingredientur duces (Cyr) portas* » Babylonis, quas ego eis pandam (1).

(1) Juxta Rosenmüller, **מִצְבַּח רַי ar nishefa**, omnino est vertendum *mons rarus*, nudus, nullus a boribus aut fructibus constitutus, unde signa aut vexilla in ejus fastigio erent eminui propici posunt, ut infra cap. xii. vers. 18; xii. 19.

« *Levate manum* », quod pertinet ad conveicationem, ut cum quisquam advocans alterum, quod propterdis-

3. MANDAVI SANCTIFICATIS MEIS. — Persas et Medos vocati *sanc*tificati*s*, id est a se destinatos, et quasi consecratos milites ad sanctum hoc bellum, et sanctam vindictam Dei complendam; de quo plura, *Jerem. vi. 4*. Hinc Syriae et Arabica verunt, *mandavi sanctitati, sanctimonie*, vel sanctificationi *mea*, hoc est, militibus sanctissimis, Cyro sanctissimo, utpote ad bellum sanctissime vindictae destinato.

Aliter alii : *Sanc*tificati**, inquit, id est sancto iuramento adacti, q. d. Sacramentarii milites.

EXULTANTES IN GLORIA MEA. — Quia scilicet ego eis gloriose victorias dedi; per eos enim puni et debalabam Gentes, ob eorum sceleram. *Gloria ergo* hic significat gloriosem vindictam et victoriam.

4. VOX MULTITUDINIS, — q. d. Vide mibi in spiritu audire turbas et tumultus Persarum et Medorum, contra Babylonem tumultum adventantium.

DOMINUS EXERCITUM PRÆCIPIT. — Potest verbum Vatablio : *Dominus exercitum recenset vel lustrat exercitum bellicum*, scilicet Persarum, sicut diu solet agere delectum, et lustrare suas copias; Deus enim hic inquietus, quasi dux bellum sicut.

5. A SUMMITATE COLLI, — q. d. Venient Persarum copiae ab extremitate terrae, ubi videtur terra columnam tangere. Accommodat se Scriptura phrasim vulgi, quod putat corrum esse hemisphaericum in arcus aures, ibique finiri ubi terminatur visus, ibique terra jungi. Nec id mirum, nam et S. Chrysostomus et Laetantius, et alii, quos citat noster Acosta, lib. I *De novo Orbe*, cap. i, opinantur (et S. Augustinus, lib. II *De Genesi ad litteram*, cap. ii dubitat) colum non esse sphaericum, nec ambi et complecti totam terram; sed instar semicirculi terra medietatem circumdare, eique in terminis suis copulari.

Hebraica est *facies flammarum*, quod Vatablus : *Sanchez explicat*, q. d. Rubore quasi flammam ex pudore suffundunt, uti contigit illis, qui i sceleri et re putenda ex inopinato deprehenduntur. *Sie de Lavinia canit Virgilius, Aeneid. XII :*

Flagantes perfusa gona, cui plurimus ignem
Subiect rubor, et calefacta per ora curavit.

Solet enim facies o sanguine, quem pudor ad maxillas evocat, rubore et quasi ridere.

Noster Interpres recte per *facies flammarum* accipit facies flammis exustas, ut sit metalepsis. Alii de colore flammarum, hoc est de pallore, interpretantur, qualem habent non tam ipsas flammam, sed et fabri ferrari antelucano tempore ad ignem operantes; quorum facies sic apparent pallide et luridae, ac si prorsus essent facta ex sanguine.

9. ECCE DUS DOMINI VENET, CRUDELS. — Aliud haec ad litteram accipiunt de die iudicii, sed patet ex precedet, et sequentibus, ad litteram hęc dici de excidio Babylonis, quod tamen consummationis secutus est, et diei iudicii viva fuit imago. Ita S. Hieronymus.

AD PONENDAM TERRAM (Babyloniorum) IN SOL-

QUASI VASTITAS A DOMINO VENET. — Tz quasi hic est nota veritatis, non similitudinis, q. d. Tanta etta horrenda vastitas incumbet Babylonis, quia et quanta decet Deum offensum et iratum. Unde Hebraice est nervosa paronomasia ; **בְּלֹא שָׁׁבֵד misaddai**, id est vastitas a vastante Deo venient. De nomine Dei *Saddas*, vide dicta *Genes.* cap. xvi, vers. 1, et *Exodus* vi, 3.

7. OMNES MANES DISSOLVENTUR, ET OMNE COR NOMINIS CONTINETUR. — Corde deficiente, a quo ad membra diffunduntur spiritus vitales, ac per eos motus et sensus, omnia membra concidunt, trement, virtute desuntur, et quasi paralyti solvantur. Quocirca Septuaginta pro *omnes manus dissolventur, eleganter vertunt, ixōvñov̄a*, id est solventur quasi paralyti, tenuiter instar paralyticorum. Sensus est, q. d. Deus in iudicio Babylonis advantage Cyro tantum pavorem, desperationem et stuporem, ut manus eorum trement et languescant, nec possint arma confinire, ut mens nonnihil stupescat, utque animi concidant et contabescant. Id ita Balsassari contigisse scribit Daniel, cap. v, vers. 6.

8. UNUSQUISQUE AD PROXIMUM SUUM STUPEFAT. — Sic enim solent rubus pedilis homines attoniti invicem se aspicere, quasi stupefacti et clinges.

FACIES COMBUSTAE VULTUS EORUM. — Intellegitur more Hebreo *et sicut*, q. d. Sic ut facies combustae, scilicet arida, lurida, nigra et terra (tali enim coloris sunt quae exusta sunt), erunt vultus eorum. Sic Joel, cap. ii, de iudeis a Chaldeis obsessis et arcatis ait : « Omnes vultus redigentes in olla; » id est, ut Nahum ait, cap. ii, « erunt nigredine olla. » Facies ergo combustae sunt luridae, exsangues et tenebre ex pavore, morte et anxietate.

Hebraica est *facies flammarum*, quod Vatablus : *Sanchez explicat*, q. d. Rubore quasi flammam ex pudore suffundunt, uti contigit illis, qui i sceleri et re putenda ex inopinato deprehenduntur. *Sie de Lavinia canit Virgilius, Aeneid. XII :*

Flagantes perfusa gona, cui plurimus ignem
Subiect rubor, et calefacta per ora curavit.

Solet enim facies o sanguine, quem pudor ad maxillas evocat, rubore et quasi ridere.

Noster Interpres recte per *facies flammarum* accipit facies flammis exustas, ut sit metalepsis. Alii de colore flammarum, hoc est de pallore, interpretantur, qualem habent non tam ipsas flammam, sed et fabri ferrari antelucano tempore ad ignem operantes; quorum facies sic apparent pallide et luridae, ac si prorsus essent facta ex sanguine.

9. ECCE DUS DOMINI VENET, CRUDELS. — Aliud haec ad litteram accipiunt de die iudicii, sed patet ex precedet, et sequentibus, ad litteram hęc dici de excidio Babylonis, quod tamen consummationis secutus est, et diei iudicii viva fuit imago. Ita S. Hieronymus.

AD PONENDAM TERRAM (Babyloniorum) IN SOL-

TUDENEL. — Dices : Etiam post Cyrus floruit Babylon tempore Alexander Magni, qui eam denovo vastavit. Respondeo hanc Babylonis vastationem exceptam esse a Cyro, perfectam vero ab Alexander et aliis, ut dicam *Jerem. I. 39*.

10. QUONIAM STELLA COELI. — Est hyperbole et hypallage, qua Prophete solent significare extremam cladem, calamitatem et afflictionem. Ita enim affectis, ob spirum vitalium et animalium debitam, et redditum ad eum, atque ob capitum deliquum et vertiginem, omnia videntur esse caliginosa, immo volvi et inverti. Contrarium accident in letitia.

Allegorice, hec, ut sonant, vere contingent in die iudicii, ut et ea quae dicuntur vers. 43. Vide cap. XXXII.

11. SUPER ORBIS MALA. — Babylonem vocat orbem, quia erat ob frequentiam hominum, opificum et mercium, instar parvi mundi. Sic Romanus, Parisis, Venetius, Constantinopolis vocamus purum mundum, Hebraica vox **כְּבָד tebel**, id est *orbis*, aliquid ad **בְּבָבֶל** Babel.

12. PRETOSUS ERIT VIR AURUM, — q. d. Miles Medus Dei vindicis nati et instinuti nulli Babylonio parcer, etiam si Ilyrum et pretium aurum maximum offerat; quia gloriose et ferus malet gloriam et vias quam opes, ut dicitur vers. 47. Ita Vatablus ei Sanchez.

Aliter Adamus, q. d. Pretiosus, id est rarus, supererit vir; nam plurimi occidentur a Chaldeis.

MUNDO OBRIZO. — Hebreus et Chaldeus, *auro* *ophir*, id est optimo. Vide dicta *Jerem. x. 9*.

13. MOVEBUTUR TERRA. — Est hyperbole et hypallage; afflictissimis enim videtur terra et colum movari, rotari et confundi. Sic vulgo dicimus : « Cœlo terra misceri, aut mari colum, » id est omnia commiseri et confundi.

14. ET ERIT QUASI DANULA FUGENS, — q. d. Exercitus Chaldeorum fugient veniente Cyro, sicut danula et ovis incornis et imbellis fugit ad rugitum leonis vel lupi.

UNUSQUISQUE AD POPULUM SUUM CONVERTETUR. — Loquitur de exercitu et auxiliaribus copiis, que ex aliis subditis, vel federatis provinciis venerant auxilio Babylonis contra Persas; hec enim videtur castra Cyri fugarunt, et redierunt ad suos.

15. INFANTES FORUM (Babyloniorum) ALLIDENTUR. — Signum hoc est extremi odii et crudelitatis, id que factum est justo Dei iudicio, qui parentum scelera etiam in infantibus eorum inoxios vindicavit. Idem predictum fuit *Psalm. CXXXVI, 9* : « Beatus qui tenebit, et allidet parvulos tuos (o Babylon) ad petram (1). »

(1) Ecce ego suscitabo super eos Medos, qui argumentum non querunt, &c. Descriptio hostis barbari et crudeli, ut *Jud. v. 19*, « quoniam argenti non acceptorum, » si quis vitum redimere vellet. Tantum igitur Noster ait esse Medorum crudelitatem, ut fructu croci situm pretio oblatu quis tentet restinguere, vel auro vitam charosus regnos redimere. Cum his convenienti Cyri verba quibus

19. ET ERIT BABYLONILLA GLORIOSA. — Suppone, v. excessa et subversa, « sicut Sodoma. » Babylon hic vocatur « gloria in regnis, » hebraice יְהִי יְהִי, id est decor, delicate, gloria, magnificentia regnum (2).

INCIVITASUPERBIA CHALDEORUM. — Ita enim legitur S. Hieronymus in *Comment.* Complutensia. Plantina et alia passim; Hebraica est, *gloria superbis* (id est magnificentia) *Chaldeorum*, id est ob quam gloriarum et superbier solent Chaldei, inquit Vatablus; sic et Pagninus. Tigurina, *deca splendoris Chaldeorum*, Babylon est urbis inclita, superba et magnifica Chaldeorum. Nihilominus lecio Romana ut nervosior, ita germanior videtur. Babylon enim vocatur *inclita superbia*, id est inclita gloria et magnificentia Chaldeorum, de qua nimur uti urbe superbissima et magnificentissima ipsi superbi et gloriarum solent apud omnes gentes; hoc est, ipsi erat « dominicum superbie, et sedes luxurie, » ut loquitur Cicero, lib. II *De Legibus*. Sic et ait Virgilius, II *Aeneid.* : « Barbarico postes auro spoliisque superbri proenbuere. » Sic vocantur urbium superbæ, agri superbæ, conjugium superbum, forma superbæ, fortuna superbæ, homo superbus, » *Aeneid.* VIII. « Babylon omnium quas sol aspergit urbium maxima, » inquit S. Hieronymus, jam nihil preter muros reliqui habet.

20. NEC PONET IBI TENTORIA ARABIS. — qui solet habitare in tentoriis, et vagari per loca compascua (quales jam sunt multi in Africa, qui de loco in locum migrant, vocanturque Arabes Scenib, vel Nomades), pecoris et gregum, quos alunt, causa; idque quia ob Babylonis ruinas multi erunt specus et antra, in quibus latere solent leones et omnia commiseri et confundi.

21. MEDOS ALLOQUITUR, apud Xenophonem, *Cyropaed.* lib. V, « Λέοντες Μήδοι, καὶ πάντες ἐπὶ πόρθης, ἵνα γάρ τοι πάροισαν δέσμους σὺν εἰσι τοῖς αὐτοῖς; » Optima novi, viri Medi, et qui adestis alii, vos ob numerum pecunie mecum habetis expeditionem non suscipere. Annianus Marcellinus, lib. XXIII, cap. vi, ubi Persarum, sub quibus illi Medos quoque et Parthos constat, mores describit: « Magnitudini, ait, et graves, ac temerari, minuta juncta in adversis rebus ac prosperis, callidi, crudelis, » etc. (Rosenmuller.)

Nota Medos sese in libertatem vindicasse viginti annos ante eum mortis Achar, quo hec propheticia ab Isaia edita est.

Vers. 18. « Sed sagittis parvulus interficiunt. » Textus hebreus reddi potest: *Ei arcus iliorum, pueri affident;* vel at Chaldei paraphrasis: *Ei arcubus suis pueri scindunt.* Et revera usque ad illam crudelitatem his temporibus devenerunt ut loco sagittarum, in arcubus pueri posuerint, et sic contra muros vel lapides emitterent, ut alliderentur, quod textus innovere videatur.

(2) Ista contra Babylonem vaticinu non nisi libentibus scelus perfecte adimplita esse dixerimus. Nam Medi et Persae primanti illi cladem intulerunt, et sub Persicis regibus Cyri successoribus, splendor ejus magis ac magis obtegebatur. Sub Alexandre, cuius brevissimum imperium fuit, paululum revivere visa est, sed mox in oblivionem et inde plane in interium demersa est.

fere gregibus infimis; et quia Babylon exusta erit in tumulum aridum, nec herbas aut gramine proferet.

Arabum pre aliis meminit, tum quia Arabes sunt pastores pecorum, ut dixi; tum quia Arabia Deserta vicina est Chaldaea. Hoc vaticinum etiam numerum perdurat, et experientia liquet. Narravil mihi Rome vir eruditus et religiosus, qui recenset illa loca peragravil, ruinas Babylonis etiamnum certi, easque ingentes et immenses, et extendi ad tres diecas, esequae planas desertas et desolatas. Causam, inquit, peruncutem sum, ac presserim cur Arabes et pastores in locis adeo vacuis et compacuis, saltem greges non pascunt? Qui illico mihi responderunt, loca illa plena esse spectris ferarum et demonum, que hic recentest Isaías, ideoque neminem ad illa audere propius accedere. Daemones ergo Babylonem tot nominibus et vitiis sibi debitant, ideoque adeo justi iudicio sibi datum possident, ut hominibus terrorem inuentant, ne Babylonis sceleris sequantur, scianteque si id fecerint, se pariter demonum habitaculum fore, et ludibrium aquae a pabulum in gehenna, juxta illud *Psalm. XLVII*, 15: « Positis sunt sicut oves in inferno: mors depascet eos. »

21. PILOST. — Fauni et Satyri, de quibus Plinius, libro VII, cap. II, hoc est, ut Chaldaeis et Septuaginta, demones, scilicet qui in sylvis et locis desertis apparent hirsuti specie hircorum, quasi di nemorum, de quibus plura cap. XXXIV, vers. 14. Hoc est quod ait S. Joannes huc alludens, *Apocal. XVIII*: « Cecidit, cecidit Babylon magna: et facta est habitatio demoniorum, et custodia omnium spiritus immundi. »

SALTABUNT. — Alludit ad lusum, quo lascivientes heduli, militare in modum ex diversis statib[us] emissi, adversis frontibus congreguntur, insultant et cornulant (4).

22. ET RESPONDENT IBI ULUL. — Septuaginta, *οὐκέταις*. Ulula est avis nocturna genoms, sic vocentur. Ulula est avis nocturna genoms, sic

(1) « Et pilosi saltabunt ibi, » γέννα passinge irem denotare constat, et posset a γέννα nitis, significare quod: cumque aliud animal pilosum et hisustum. Sed hoc loco alioquin esset de λύκο cogitare, uti et infra, xxxv, 14, ubi de dissolitione Edomi, « unus albus inclemans. » Utroque loco intelliguntur *Satyr*, a Graeco Romane sic dicti; estque nomine *Satyrissimum hebreum γέννα*, littera τ interposta, et aspiratione que est in littera γ compensante. Credebat autem veteres, demones aut spectra in nemoribus, sylvis, desertisque locis solitos esse, noctu imprimis, apparet forma satyrorum, id est capite cornuto, capillis pilibus, et cauda porcina, eosque de nocte inter se convevere, chores duces salaces, et sonus edere qualescumque, qui homines terrent; vide Plinius *Histor. natu.* lib. V, cap. 1. In eadem opinione versari etiam incolas eius regionis, in qua vetus Babylon sita erat, narret Rich in *den Fundgruben des Orients*, tom. III, pag. 144. Satyros vero saltare, ut hinc vates dicit, idque his proprio esse docet illud Virgilii, *Elog. v. 73:* « Saltantes Satyros imitabunt Alpheis hens. » Hieronymus: « Setrim vel incubentes, vel satyros, vel sylvestres quosdam homines, quos nomilli fatigari vocant, aut deum non genera intelligent. »

dicta, quod semper gemat et ululet. Ita Babylon factum; nam, ut ait S. Hieronymus: « Didicimus a quadam fratre Eremita, qui de illis finibus agrediebatur, venationes regis esse in Babylone, et omnis generis bestias murorum ejus ambita tantum contineri. » Mysticæ, Babylon est mundus, ulule sunt mundani et secularis, qui ob mundi curas, fastidia, litis milieque aruanas assidue gemunt et ululant, sed tamen sunt ulule suis i. Babylonis cavernis egredi nolunt: imo, si eas extrahas, resistent: sic mundani mundi misericordiae perdiderunt eximi nolunt, ut ad vitam quietam et religiosam transeant, sed in illis vivere et morari cupiunt. Est haec maledictio Babylonis, id est

SIRENES. — Chaldaeus, *dracones*; Septuaginta, *ερείπια*; hebreæ est תְּנַעֲנִים, id est, ut ait S. Hieronymus, demones, aut monstra, aut dracones magni, cristati et volantes; hi enim vere sunt in locis desertis, et horum speciem serpentes assumunt demones. Noster pro genere species veritatis. Siren enim est species monstri aquatici et marinæ, ore et pube tenuis virgo, inferne viscus; qualis nostro saeculo in Friesi captus, vivit inter homines multos annos, didebat nere. Hac etiam specie homines iudicabat diabolus. Minus reale Scholastæ Graecus in *Isaiae xxxvi*, 23: « Sirenes, inquit, vocantur ea que inter volatiles emitunt noctu querulam vocem, ac prope ululant, ut noctua, et similia. » Nota: Hac phrasus significat Propheta extremam loci vastitudinem, quod scilicet ita desolans sit, ut fiat habitaculum demonum et monstrorum, ita ut nemo eis audeat.

Tropologica, Siren, ait S. Basilus, est demon, qui animam voluntate illicit et decipit. Unde de Sirenum Ulyssis fabula, ejusque mystica mythologia, et Victoria per crucem, vide S. Ambrosium, lib. IV in *Lucam*, initio.

IN DELUBRIS VOLVITATIS. — Vatrabulus, *in palatis voluptuosis*. Babylon enim erat constructa et comparata ad omnem voluptatem et pompa; at post excidium in ea pro delicia erunt dracones, pro eithærides ulule et bubones, pro famulis et ascepsis Fauni et Satyri horribiles.

Mystice, S. Bernardus, tract. *De unde in Orientis Isaiae*, sern. 4: « Primum, ait, unus Babylonis est, quod necesse est ut auferatur ab humeris nostris. Babylon significat mundum, cuius amor cupiditas est; unus itaque grave, multo premissus et ad inferiora incurvans. Tripletic autem miseris onerat, labore, timore, dolore. Cum labore perveniat homo ad hoc quod capit, cum timore possidet, cum dolore amittit. Ea, fratres, quis regum non cum labore acquirit quod cupidit? quis regum ita securas, ut nullum timeat? quis non cum dolore aliquid amittit? Sed retrorueamus ad nos parabolam istam. Nullus nostrum sub hughis oneris pondere suspirat? Nullus in nobis mundana delectationes resederunt? Quid? quod

qui sua relinquunt, aliena querere non formidant, pro quibus, laboribus fatigantur, crucianunt doloribus, timoribus conteruntur? Numquid vel ille ab hoc onere liber est, qui cum nihil vel parum in monasterio attulerit, tamen ut aliis sit, quidquid potest, de monasterio auferre non desinet; qui importune petit; qui irascitur, si non accipit; dolet, si corripitur; sevit, si proclamat? Quid illi, qui tanto parentum strinxuntur affectu, ut Religiosi dispendunt, maximosque labores pro eis subire non dubitant, et ob hoc etiam dies voces et noctes docunt insomnes? Quid of illis dicam, qui honoris ambiant? quid oneris non sustinent? num adulantur, num detrahunt, num pro alienum promotione insuntant; num frustrati spe sua, in ipsis etiam patres suos maledictis insurgunt. Haque, fratres, omnes hi conformantur hunc seculo. Unde et nomine Babylonis censentur, illi plenarium onere, quod Propheta super Babylonem desebilit, miserabiliter opprimenti. » Hisce ergo adapta singulas Issue hoc capite et sequenti, contra Babylonem sententias et misas, ac preserim illam cap. XIV, 11: « Concidit cadaver tuum, subter sternetur tinea, et experimentum tuum erunt verines. Detracta est ad inferos superbia tua. Quomodo

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Peroit depingere excidium Babylonis (quod fuit propter Judæos, ut ipsi ex ea liberarentur), atque *Balsasaris regis fastum et ruinam quasi alterius Luciferi*, cui proinde, vers. 10, alios reyes in inferno insultantes inducit. Tertio, vers. 18, ejus uonem, sobolem et memoriam interitura predicti. Quarto, vers. 28, *Philistinus cladem per Ezechiam demontat* (2).

1. Prope est ut veniat tempus eius, et dies eius non elongabuntur. Miserebitur enim Dominus Jacob, et eliger adhuc de Israel, et requiesceret eos faciat super humum suum: ad jungetur advena ad eos, et adhaerabit domui Jacob. 2. Et tenebunt eos populi, et adducent eos in locum suum: et possidebit eos domus Israel super terram Domini in servos et ancillas: et erunt capientes eos qui se ceperant, et subjiciunt exactores suos. 3. Et erit in die illa: cum requiem dederit tibi Deus a labore tuo, et a concussione tua, et a servitute dura, qua

(2) Hujus capituli idem est argumentum ac precedenter, scilicet Propheta, primo, ut consecrata eversa Babylonis, reintegrationem populi a Deo electi exhibet, per reliquias in patriam redactus, a proselytis auctis, vers. 1; per possessionem creditatis recipiat, et dominatus in hostis amplificatum, vers. 2; per quietem ex omni parte reditam, vers. 3.

Secundo, illustrat expostionem per canticum, quod refert, primo, tyramiden Babyloniam justa Dei iudicio compressam, 4-5; secundo, gaudium reliquiarum gentium, de sui hinc quiete ad securitatem ortu Iustitiam, 7, 8; tertio, insulationem devotorum Illestantum usurpati tyramen, ad sortem sui similem redacto, 9, 10; presumptuosa spe et arrogans sua machinatione frustrato, 11-14; ab omni autoritate, etiam in suis hereditibus, ex-

cluso, 20, 21; quarto, sententiam Dei, decernentis exilium et deletonem omnitudinem Babylonis, 22, 33; conformantis hoc decretum iuramento, et exemplo sumende de Assyris vindictæ, 24, 25; obsignanti sua filie et potentiis consilium hoc constitutum, 26, 27.

Hujus capituli ultima pars vaticinum de Philistis exhibet scilicet, primo, tempus prophetia vbi anno postremo vite Achazi, 25; secundo, argumentum ejusdem dehortatur Isaías Philistis a vanâ letitia et gloriacione quam de infortiū Judeorum, vel, si mavis, de Assyriorum clade et eversione conceperit potuisse, operificando calamitatem sibi ipsi instantem, et e contri Judeas ad pristinam felicitatem redituros, 29, 30; impetrat iisdem iustum ex excidio illis alimine inferendum, et prosperitatem populo Dei stabilendam, 31, 32.